

Олександр ІЩУК (Київ)

АПОСТОЛ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТАРАС ШЕВЧЕНКО У ВІЗІЯХ ОУН І УПА

Творчість Тараса Шевченка відіграла важливу, без перебільшення – ключову роль у формуванні світогляду учасників українського визвольного руху ХІХ–ХХ століття. Вірші Т. Шевченка ще від середини дев’ятнадцятого століття мали значний вплив на формування свідомості молодих українців, які брали участь у національно-визвольному русі. Багато з них знали напам’ять чимало віршів Кобзаря, і знаходили у них відповіді на низку запитань, що стояли перед українським народом. А головним з цих питань було відновлення незалежності України.

Твори Т. Шевченка після його смерті неодноразово перевидавалися і поширювалися серед українців. Практично в кожній українській сільській хаті того часу можна було побачити в куті портрет Т. Шевченка, оздоблений вишиваними рушниками. Його авторитет і серед українців-селян, і серед міщан був непорушний. На творах Кобзаря виховувалися практично всі учасники боротьби за державність України в 1917–1921 роках, незалежницький партизанський рух супроти московської окупації 20-х років ХХ ст., зокрема герої Холодного Яру, а також підпільники УВО, ОУН, УПА та інших українських громадських і політичних організацій пізнішого часу. Твори Т. Шевченка мали значний вплив на ментальність та поведінку підпільників, на їх моральний дух. Навіть сама біографія Т. Шевченка, особливо його десятилітнє заслання без права писати та малювати, об’єднувало його з підпільниками: і він, і вони приносили в жертву особисті цінності, страждали за долю України.

Радянська влада в 1920–1991 рр. вимушена була визнавати авторитет Т. Шевченка як морального та ідейного провідника українців, а тому брала участь у вшануванні його пам’яті. Але при цьому комуністи визнавали геній Шевченка дуже однобоко. Комуністична влада зображала його, насамперед, “українським революціонером-демократом”, “борцем за права поневолених трудящих” тощо. Схоже на те, що вірші Т. Шевченка не піддаються впливу часу: вони були гострими і актуальними в царській Росії, потім – в СРСР, і залишаються такими ж актуальними в незалежній Україні. Причиною цього слід вважати те, що поет точно підмітив слабкі сторони національного характеру українців, росіян, поляків; зобразив світлі та темні сторони людських душ; вміло висвітлив та покритикував їх у своїх творах.

Вивчення всіх напрямків діяльності українського визвольного руху відповідає загальнодержавним завданням щодо дослідження минулого українського народу і вшанування пам’яті репресованих в ХХ ст. українців, які визначені в Законі

України “Про реабілітацію жертв політичних репресій” від 17.04.1991 р., Указі Президента України “Про всебічне вивчення та об’єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення” № 879 від 14.10. 2006 року, Указі Президента України “Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов’язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні” № 37/2009 року, Указі Президента України “Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті” № 75/2010 від 28 січня 2010 року.

Ключове місце в творчості Т. Шевченка займало національне питання, право українців на самовизначення та незалежність. На думку багатьох підпільників, Т. Шевченко був “апостолом незалежності України”, і в його творчості знайшли відображення прагнення українського народу до волі.

Підпільні видання ОУН і УПА про творчість Т. Шевченка збереглися у матеріялах справи № 376 з ф. 13 Галузевого державного архіву Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), зокрема, у томі № 48. Вони вміщені окремим тематичним розділом і займають аркуші від 79-го до 202-го. Деякі з них дублюються в інших томах спр. 376. Крім того, згадки про Т. Шевченка містяться в деяких листівках, періодичних виданнях та брошурах.

Слово Т. Шевченка багато важило для підпільників ОУН (б) і УПА. В їх розпорядженні були дореволюційні видання творів Т. Шевченка, а також твори, видані в Польщі, Румунії, Чехо-Словаччині та інших державах в 1919–1939 рр. Вірші Т. Шевченка морально гартували та підтримували борців за відновлення української державности. Наприклад, за спогадами керівника боївки Служби безпеки ОУН(б) Львівського крайового проводу ОУН Дмитра Куп’яка, під час перебування у в’язниці в 1938 р. після побоїв польських поліцейських він, щоб скріпити власний дух, читав напам’ять “Кобзар” Шевченка, адже з дитинства знав багато його віршів. Так само вірші Т. Шевченка читали політичні в’язні-українці в польському концентраційному таборі Береза-Картузька в 1934–1939 рр., а згодом – у радянських концтаборах і тюрмах.

Слід зазначити, що в УСССР та ССССР склалася унікальна, парадоксальна ситуація з виданням та поширенням творів Т. Шевченка. Радянська влада своїми пропагандистськими заходами зробила з Т. Шевченка “борця за народну правду”, “революціонера-демократа”, і тиражувала його твори мільйонами примірників. Чи не в кожному обласному центрі України були поставлені пам’ятники поетові. Але в той же час протягом всього часу існування ССССР діяла заборона на вивчення, використання та поширення багатьох його творів, які влада вважалися “антирадянськими”. Підозрілими владі здавались в передовсім ті твори Т. Шевченка, де критикувався “братній російський народ”. У більшості бібліотек були переглянуті старі книги, які не влаштовували радянську владу, і деякі з них були відправлені до закритих спецфондів – “спецхранів”. У населення чекісти вилучали чимало раніше виданої літератури з творами Т. Шевченка та їх аналізом, що істотно відрізнявся від радянського офіціозу. Учням та студентам дозволялося вивчати лише офіційні радянські підручники та літературу, а за використання невідповідної літератури людей могли засудити за антирадянську агітацію (строк покарання був передбачений в ст. 54 КК УСССР і складав не менше 10 років таборів).

Зважаючи на таку ситуацію, підпілля ОУН (б) у 1944–1951 рр. організувало власні перевидання творів Т. Шевченка (за старими, дорадянськими виданнями). Автори більшості творів про Т. Шевченка, виданих підпіллям ОУН і УПА, на сьогодні невідомі. Вони переховувалися за псевдонімами: “А. К”, “У. Д” (можливо, “Уляна Дніпропетровська” – Уляна Крюченко, дружина Василя Кука), “Йосип Орленко”, “І. Ленко” тощо. Видання готувалися в підпільних друкарнях з використанням друкарського обладнання – набірних шрифтів, друкарських машинок, ризографів та ін., а потім підпільники поширювали їх у низові ланки ОУН та серед населення.

Зупинимося коротко на тематиці віцільних підпільних видань.

Підпілля ОУН (б) організувало виготовлення власного підручника (короткого курсу) з української літератури¹. Під час його підготовки використано дореволюційну та чужоземну літературу. Цей підручник підпільники вважали альтернативою брехливим радянським офіційним виданням. За його допомогою проводили вишкіл Юнацтва ОУН(б), а також прихильників підпілля. Метою було довести до відома молоді правдиву інформацію про досягнення української літератури, зокрема, п’ятий розділ короткого курсу української літератури присвячений постаті Т. Шевченка². В ньому коротко подано біографію поета, проаналізовано основні етапи його творчого шляху, а також аналіз найважливіших творів.

Підпільник “І. Ленко” підготував статтю “Шевченко – апостол незалежності України”³. В ній було відзначено, що для Т. Шевченка завжди головним питанням було відновлення незалежності України. Автор коротко проаналізував найважливіші вірші поета і зазначив, чому саме їх слід вважати надзвичайно важливими для українського народу.

Збереглася також стаття “Світогляд Т. Шевченка” (автор невідомий)⁴. У ній коротко проаналізовано світогляд поета, основні етапи його біографії, творчості. Схоже на те, що ця стаття призначалася для інформування підпільних кадрів про правдиву біографію поета.

Підпільник Йосип Орленко (справжнє прізвище не встановлено) підготував статтю “Шевченко проти Москви”⁵. У ній вміщено витяги з творів Т. Шевченка, де він критикує устрій Російської імперії і співчуває поневоленому становищу українського народу. Ця стаття була важлива тим, що в 1939–1941 рр. та, починаючи від 1944 р., підпілля ОУН і УПА також проводило збройну боротьбу проти ССРСР, який повстанці називали новою московською імперією. У статті обґрунтовувалося право українського народу на власну державну незалежність та необхідність виходу зі складу ССРСР.

Підпільний автор “У. Д.” підготував статтю “Шевченко й большевики”, датовану 1952 р.⁶ У статті проаналізовано, як більшовицька влада ставилася до творчості Т. Шевченка. Є підстави вважати, що псевдонім “У. Д.” – це скорочення від “Уляна Дніпропетровська”. Якщо так, то автором була Уляна Никифорівна Крюченко – “Оксана”, дружина керівника Проводу ОУН(б) в Україні Василя Кука – “Леміша”.

¹ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 48. – Арк. 79–115.

² Там само. – Арк. 95–99.

³ Там само. – Арк. 116–129.

⁴ Там само. – Арк. 130–131.

⁵ Там само. – Арк. 132–141.

⁶ Там само. – Арк. 142–163.

Це дуже ймовірно, адже в 1952 р. в живих залишилось уже небагато підпільників. Після затримання У. Крюченко розповіла слідчим КГБ УРСР, що вона написала кілька статей, перебуваючи в підпіллі. Там проаналізовано, як більшовицька влада ставилася до творчості Т. Шевченка, що в них вихвалювала, а що – приховувала.

Особливої уваги заслуговують збережені інструкції підпілля ОУН(б), в яких давалися вказівки, як відзначати ювілеї Т. Шевченка, адже організації Шевченківських свят надавалася велика увага. Саме тому була підготована коротка інструкція для керівників і активу ОУН(б) із вказівками, як відзначати роковини Т. Шевченка⁷. В ній детально розказано, як святкувати Шевченкові роковини, визначено порядок проведення заходів. Цілком ймовірно, що цю інструкцію підготували в одному з керівних осередків пропаганди ОУН(б). Подібний зміст мають “Примітки і зауваги до святкування Шевченкових роковин”⁸. Їх підготував крайовий провідник Юнацтва ОУН(б). Очевидно, ці вказівки використовували провідники Юнацтва нижчого рівня під час відзначення Шевченківських роковин.

Стаття “Повстанський дух України. В Шевченкові роковини” була опублікована в журналі “Повстанець”, ч. 4 за 1945 р. Її автором був підпільник “М. К”. В науковій літературі є інформація, що цей літературний псевдонім використовував Микола Дужий – “Вировий”, член УГВР та редактор журналу “Повстанець”. Мабуть, сам він і є автором цієї статті. Ініціали “М. К.” були скороченням від “Микола Карівський”, тобто Микола, народжений в селі Карів Львівської області. Згодом було зроблено передрук з журналу у вигляді брошури⁹. У цій статті проаналізовано творчість Т. Шевченка та її вплив на українських повстанців, які діяли в різні роки.

Підпільник “А. К.” підготував статтю “Козаки в творчості Шевченка”, яку також видали окремою брошурою¹⁰. Там висвітлено, в яких творах Т. Шевченка згадано українське козацтво. Особливу увагу приділено, звісно, аналізу поезії “Гайдамаки”.

Узимку 1949–1950 рр. заступник референта пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН(б) Ярослав Богдан – “Всеволод Рамзенко” написав брошуру “Шевченко і Пушкін, два національні генії”. Він підготував її у відповідь на широкомасштабну агітаційну кампанію до 150-ти річчя з дня народження О. Пушкіна, всесоюзне відзначення якого ініціював уряд СРСР в 1949 р. Треба сказати, що в той час радянська влада друкувала твори О. Пушкіна мільйонними накладами, пропагуючи його, як найвідомішого російського поета. Стаття була скерована на розгляд керівника головного осередку пропаганди ОУН(б) П. Федуну – “Петра Полтави”, який позитивно оцінив її зміст та запропонував дещо переробити і поширити в підпіллі. Однак Я. Богдан не виконав вказівок П. Федуну і стаття була видана окремою брошурою в первісному вигляді¹¹.

На початку статті Я. Богдан відзначив, що поза всяким сумнівом, О. Пушкін і Т. Шевченко – це два великих поети світового рівня. Для нього не було нічого дивного в тому, що росіяни передовсім поважають і шанують саме Пушкіна, а українці – Шевченка. Цими словами автор натякнув, що в кожного народу є свої

⁷ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 48. – Арк. 164 з звор...

⁸ Там само. – Арк. 165–166.

⁹ Там само. – Арк. 180–187.

¹⁰ Там само. – Арк. 188–196.

¹¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 132–133.

улюблені поети, і взагалі-то не його справа аналізувати їх творчість. Отож, він би взагалі не порівнював творчість Пушкіна і Шевченка, коли б це не зачіпало політичних інтересів українців. Я. Богдана турбувала політична ситуація в Україні, а саме проведення Москвою політики насильницького російщення і переслідувань інакомислячих громадян.

Я. Богдан вважав зовсім непотрібним нав'язування комуністичною владою О. Пушкіна, як великого російського поета, українському, литовському, латвійському, естонському та іншим народам, які насильно були приєднані до СРСР і в повоєнні роки не змирилися із поневоленням, а зуміли організувати збройний опір. Він не розумів, чого росіяни-більшовики нав'язували українцям святкування пушкінського ювілею, адже це була, на його думку, суто внутрішня російська справа. Особливо автор висловлював невдоволення тим, що твори Т. Шевченка негласно цензурували і дискримінували в царській Росії та СРСР, його ідеї спотворювались. Я. Богдану здалось, що більшовики хотіли в свідомості українців на місце Т. Шевченка поставити О. Пушкіна та інших російських письменників, що він вважав неприпустимим.

Я. Богдан проаналізував ключові факти з біографії Т. Шевченка і О. Пушкіна, порівнював їх не лише як письменників, але й як людей. Відзначив, що обидва поети жили приблизно в один час, в епоху двох російських царів – Олександра I та Миколи I. На його думку, Т. Шевченко як людина стояв вище О. Пушкіна, і його політичні ідеї були революційніші та прогресивніші. При цьому він не заперечував, що обидва поети відчували, що в Російській імперії потрібні зміни. Вони висловлювали сміливі, як на той час, думки, і за це потрапили в опалу до царя Миколи I.

Я. Богдан відзначив, що життя Т. Шевченка було значно тернистіше, важче, ніж в О. Пушкіна. Характер Т. Шевченка загартувався в кріпацтві й на засланнях, причому цар Микола I 10 років забороняв йому писати і малювати. Цим він зробив все від нього можливе, щоб Т. Шевченко нічого більше не написав. На думку Я. Богдана, О. Пушкін, хоч і потрапляв за своє вільнодумство в опалу до того ж таки царя, та все ж протягом життя мав куди сприятливіші умови для творчої праці (з чим важко не погодитись).

Далі Я. Богдан проаналізував політичні погляди обидвох поетів і дійшов висновку, що Т. Шевченко постійно різко висловлювався проти царського режиму, поневолення народів і людини, чого не можна такою ж мірою помітити в творах О. Пушкіна. До того ж і у “Заповіті”, і у “Мені однаково...” Т. Шевченко завжди ставив на перше місце інтереси України і українців, а не власні заслуги. В тому контексті Я. Богдан наводить цитату з вірша О. Пушкіна “Пам’ятник”, власне його початок: “Я памятник воздвиг себе нерукотворный...”. Я. Богдан вважає це самозахвалюванням. На його думку, поет міг би більше написати про існуючі проблеми російського народу, покритикувати царську владу, підтримати поневолених російських кріпаків.

Найбільше невдоволення Я. Богдана викликала поема “Полтава” з вихваленням у ній перемоги царя Петра I над військами шведського короля Карла XII та І. Мазепи в 1709 р. Її він вважав пропагандою російського імперіялізму і завойовницької політики Москви, вихвалюванням донощиків і зрадників України Іскри та Кочубея. Таку позицію цілком можна зрозуміти, адже внаслідок Полтавської

катастрофи Петро I ще більше прив'язав українські землі до складу Російської імперії. Якщо для О. Пушкіна Полтавська битва була однією з найважливіших подій XVIII-го століття і великою перемогою російської зброї, то для Я. Богдана вона означала поразку українського гетьмана І. Мазепи та всього українського народу у боротьбі за незалежність.

Водночас Я. Богдан відзначив майстерність і літературний хист О. Пушкіна, його непересічний поетичний дар. Він взагалі вважав, що російські письменники – від Пушкіна до Горького – дуже майстерно, всебічно вміли аналізувати людські душі, змальовувати людей. Саме цією майстерністю вони і приваблювали значну частину читачів. Однак Я. Богдан зауважив, що цим письменникам для покращення життя в Російській державі краще б було у своїх творах показати, що треба міняти в країні, по суті – закликати народ до боротьби за краще майбутнє. На його думку, виходило так: російські царі насаджували свої порядки в державі, яка за рівнем розвитку значно відставала від найпоступовіших країн світу, а російські письменники та поети, геніяльно змальовуючи характери людей, уникали гострих питань і не виконували свого суспільного призначення, не надавали росіянам духовних сил для боротьби з панівним режимом.

Я. Богдан відзначив один з віршів О. Пушкіна – “Деревня” (1819) з такими рядками: “Увижу ль, о друзья, народ не угнетенный и рабство, падшее по манию царя?”. Радянська енциклопедія коментувала ці рядки так: “Поет гнівно говорить про рабство і сміло підносить питання про звільнення селян”. На той час це були дійсно сміливі слова. Але Я. Богдан вважав, що ці слова недостатньо революційні, а поет Т. Шевченко висловив прямі заклики до боротьби. Я. Богдан зазначав, що царська влада добровільно ніколи не пішла б проти своїх інтересів і не звільнила б селян. Селянам слід було ще дочекатись “милости царя” (кріпацтво відмінили лише в 1861 р., і то на особливих, вигідних поміщикам умовах), а от автор вірша О. Пушкін на заслання з Петербурга таки поїхав, але за “милістю царя” він був скерований на Південь, а не до Сибіру.

Не сподобалось Я. Богданові те, що у драмі “Борис Годунов” О. Пушкін показав мовчазну покору російського народу своєму свавільному правителю. На його думку, цим О. Пушкін доводив, що Росії завжди була потрібна сильна влада і правителі-тирани. Я. Богдан зрозумів з поеми, що проста російська людина не сміла навіть думати про спротив вищій владі. Натомість Т. Шевченко прямим текстом писав протилежне: “*О люди! Люди неборакы! / Навіщо здались вам царі? / Нащо здалися вам псари? / Ви ж таки люди, не собаки!*”. Отож Я. Богдан зробив висновок, що Т. Шевченко закликав до боротьби із царизмом, а О. Пушкін вихвалював традиції сильної влади.

Особливу увагу Я. Богдан приділив порівнянню образів царя Петра I у творах О. Пушкіна і Т. Шевченка. О. Пушкін високо цінував цього царя та його внесок в розбудову російської держави, і у вірші “Мідний вершник” писав: “*О, мощный властелин судьбы! Не так ли ты над самой бездной, на высоте уздой железной Россию поднял на дыбы*”. Зате для Т. Шевченка пам'ятник Петрові I в Петербурзі був символом поневолення народів і пам'ятником російському імперіялізму: “*А він руку простягає, мов світ увесь хоче загарбати*”. Така різниця в поглядах не виглядає дивною, адже О. Пушкін був росіянином і гордився наслідками правління

царя Петра I, який укріпив Росію, побудував Петербург, виграв Північну війну. Натомість Т. Шевченко був українцем і для нього, очевидно, епоха правління цього царя асоціювалась з “уздою железной”: поневоленням українського народу, заборонаю друкувати українські книги, засланням українських селян на примусові роботи вглиб Росії і т. ін.

Узагалі в Т. Шевченка вистачало творів, які закликали українців до боротьби. Серед них, передовсім, Я. Богдан відзначив “Кобзар”, назвавши його величним епосом поневоленої та воюючої нації.

Я. Богданові сподобалась повість О. Пушкіна “Капітанська донька”, де згадувалось про повстання О. Пугачова. Він назвав її “найздоровішим твором” О. Пушкіна. Та все ж у підсумку зазначив, що твори О. Пушкіна штучно рекламувала та захвалювала російська царська та радянська влади, а твори Т. Шевченка самостійно знайшли визнання в українців. Не оминув він того факту, що ще в дев’ятнадцятому столітті практично в кожній українській селянській хаті був портрет Кобзаря та його твори. Вірші Т. Шевченка прості люди масово вчили напам’ять, чим довго не міг похвалитись О. Пушкін, відомий в той час лише серед вищих прошарків російського суспільства. Також Я. Богдан вважав, що для українців твори Т. Шевченка важили і важать набагато більше, ніж твори О. Пушкіна – для пересічних росіян, і в майбутньому творчість О. Пушкіна залишиться чужою для українського народу. Також він зазначив, що творчість О. Пушкіна не допоможе російському народові в боротьбі за його права.

Врешті Я. Богдан залишив читачеві вирішувати все на свій розсуд, і в кінці написав: “А втім, читайте твори обох поетів, вивчайте їх життя. Тоді самі переконаєтеся, кого треба і кого можна більше цінити”.

Закінчуючи огляд видань українського визвольного руху про Т. Шевченка, слід згадати, що, окрім статей та брошур, поет часто згадувався в невеликих виданнях– зверненнях, листівках, лозунгах і т.ін. Зазвичай це були документи обсягом 1–2 аркуші, деякі – з портретом Т. Шевченка або із цитатами його віршів.

Прикладом можуть бути збережені документи:

“Сьогодні 9 березня – велике свято українського народу”¹²,

“Тарас Шевченко”¹³. (Біографія).

“Тарас Шевченко”¹⁴. (Біографія. Другий варіант),

“Тарас Шевченко”¹⁵. (Біографія. Третій варіант),

“Т. Шевченко”¹⁶. Вміщено вірш Заповіт (з портретом),

Т. Шевченко¹⁷. Портрет поета.

Т. Шевченко¹⁸. Портрет поета.

Т. Шевченко¹⁹. Портрет поета.

¹² ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 48. – Арк. 167. Ця листівка (чи то пам’ятка) не має чіткої назви. Тому ми назвали її за першими словами тексту.

¹³ Там само. – Арк. 168–169.

¹⁴ Там само. – Арк. 170–172.

¹⁵ Там само. – Арк. 173–179.

¹⁶ Там само. – Арк. 197.

¹⁷ Там само. – Арк. 198.

¹⁸ Там само. – Арк. 198-а.

¹⁹ Там само. – Арк. 199.

“Смерть Шевченка”²⁰.

“Творчість Т. Шевченка”²¹.

“Т. Шевченко і тогочасне українське суспільство”²².

Крім того, слід згадати, що в підпіллі ОУН діяла друкарня імені Тараса Шевченка. Вона базувалась на території Крем'янецького району Тернопільської області і підпорядковувалась Подільському крайовому проводу ОУН (б). Діяла в 1946–1950 рр. Була виявлена та вилучена чекістами 16 травня 1950 р., під час бою в підземному бункері загинули три підпільники. Видані там листівки і брошури зберігаються у спр. 398 та 376 фонду № 13 ГДА СБУ. Частину творів Т. Шевченка друкували саме в цій друкарні.

Підводячи підсумки слід зазначити, що підпілля ОУН і УПА в 1944–1954 рр. значну увагу надавало поширенню та вивченню творів Т. Шевченка. Підпільники робили все від них можливе, щоб пропагувати творчість Т. Шевченка серед української людності, а найбільше – серед молоді. Готувались також коментарі до його творів, які істотно відрізнялись від поміщених у радянських офіційних підручниках. Все це сприяло поширенню правдивої інформації про життя та творчість поета.

Наклад підпільної літератури був порівняно невеликий, особливо якщо порівнювати з накладами радянських офіційних видань. Важливим є сам факт вшанування творчості Т. Шевченка і поширення його творів.

Велика увага в підпіллі надавалася відзначенню роковин від дня народження та дня смерті Т. Шевченка. Зазвичай в ці дні відбувались зібрання підпільників, виголошувались реферати про творчість поета або про його біографію, аналізувались найвідоміші та найважливіші, на думку керівників підпілля, твори. Особливо велику увагу постаті Т. Шевченка приділяли в Юнацтві ОУН (б), яке намагалося виховати юнаків в дусі сильних характерів, здатних на самопожертву в ім'я майбутнього України.

На щастя, до сьогодні збереглася достатня кількість підпільних видань. Думається, давно визріла потреба їх перевидання.

Список деяких творів про життя та творчість Т. Шевченка, виготовлених підпіллям ОУН і УПА

(Зберігаються у ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 48)

1. Книжка “Українська література. Короткий курс”. Тут коротко подано біографію поета, основні етапи його творчого шляху, проаналізовано головні твори. (Арк. 79–115).

2. Публіцистична стаття “Шевченко – апостол незалежності України”. (Арк. 116–129).

3. Стаття “Світогляд Т. Шевченка”. В ній коротко проаналізовано світогляд поета. (Арк. 130–131).

4. Стаття “Шевченко проти Москви”. Автор – Йосип Орленко. (Арк. 132–141).

5. Стаття “Шевченко й більшовики”. 1952 р. Автор – У.Д. (можливо, “Уляна Дніпропетровська” – Уляна Крюченко, дружина Василя Кука). (Арк. 142–163).

²⁰ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 48. – Арк. 200.

²¹ Там само. – Арк. 201.

²² Там само. – Арк. 202.

6. “Як святкувати Шевченкові роковини”. (Арк. 164 із зворотом).
7. “Примітки і зауваги до святкування Шевченкових роковин”. Підписав крайовий провідник Юнацтва ОУН. (Арк. 165–166).
8. Коротка замітка “09.03.1814 р. – день народження, біографія Т. Шевченка”. (Арк. 167).
9. Замітка “Тарас Шевченко”. Біографія поета. (Арк. 168–169).
10. Замітка “Тарас Шевченко”. Біографія поета. (Арк. 170–172).
11. Замітка “Тарас Шевченко”. Біографія поета. (Арк. 173–179).
12. Стаття “В Шевченкові роковини” (передрук з журналу “Повстанець”, ч. 4, 1945 р.). (Арк. 180–187).
13. Стаття “Козаки в творчості Шевченка”. Автор – А.К. (Арк. 188–196).
14. Листівка “Т. Шевченко. Заповіт” (з портретом). (Арк. 197).
15. Листівка “Т. Шевченко”. Портрет поета. (Арк. 198).
16. Листівка “Т. Шевченко”. Портрет поета. (Арк. 198-а).
17. Листівка “Т. Шевченко”. Портрет поета. (Арк. 199).
18. Замітка “Смерть Шевченка”. (Арк. 200).
19. Замітка “Творчість Т. Шевченка”. (Арк. 201).
20. Замітка “Т. Шевченко і тогочасне українське суспільство”. (Арк. 202).
21. Стаття “Шевченко і Пушкін, два національні генії”. Ярослав Богдан – “Всеволод Рамзенко”. Стаття зберігається в фондах ГДА СБУ серед документів Я. Богдана, які вилучили чекісти після його арешту.